

УДК 331.25(477)
JEL: H55; G23
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-11-396-402>

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНИХ СИСТЕМ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

©2025 РУДИК В. К.

УДК 331.25(477)
JEL: H55; G23

Рудик В. К. Тенденції розвитку пенсійних систем країн Східної Європи та України в умовах сучасних викликів

У статті представлено поглиблений аналіз сучасних тенденцій розвитку пенсійних систем у країнах Східної Європи та України в контексті сучасних демографічних, економічних і геополітичних викликів. Особлива увага приділяється структурній трансформації пенсійних моделей з 1990-х років, коли регіон перейшов від переважно солідарних механізмів до багаторівневих архітектур, що інтегрують обов'язкові та добровільні накопичувальні компоненти. У дослідженні висвітлено спільні регіональні тенденції, включно з прискореним старінням населення, зниженням рівня народжуваності, міграцією робочої сили та посиленням фінансового тиску на державні пенсійні схеми. Ці фактори мотивували уряди зміцнювати регуляторну базу, підвищувати пенсійний вік, розширювати накопичувальні рівні та сприяти фінансовій грамотності громадян. Українська пенсійна система розглядається окремо через екстремальні умови, в яких вона функціонує. Повномасштабна війна посилила структурні слабкості, зменшивши кількість платників внесків, збільшивши міграційні потоки та поглибивши дефіцит бюджету Пенсійного фонду. У статті визначено ключові внутрішні обмеження, такі як недостатній розвиток фінансових ринків, низька довіра населення до приватних пенсійних установ та обмежене охоплення добровільними пенсійними заощадженнями. Незважаючи на ці виклики, Україна має значний потенціал для запозичення успішного досвіду країн Східної Європи, які вже створили більш стійкі та збалансовані пенсійні моделі. На основі порівняльного аналізу дослідження пропонує стратегічні напрямки модернізації пенсійної системи України, включно з поступовим запровадженням обов'язкового накопичувального рівня, вдосконаленням механізмів нагляду, цифровізацією пенсійних послуг, стимулюванням довгострокових заощаджень і посиленням демографічної та соціальної політики. Запропонована структура спрямована на підвищення довгострокової стійкості, прозорості та ефективності пенсійної архітектури України, одночасно забезпечуючи належний захист нинішніх і майбутніх пенсіонерів.

Ключові слова: пенсійна система, Східна Європа, Україна, демографічні тенденції, пенсійне забезпечення, накопичувальний рівень, пенсійна реформа.
Табл.: 2. **Бібл.:** 15.

Рудик Володимир Касянович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем, Подільський державний університет (вул. Шевченка, 12, Кам'янець-Подільський, 32316, Україна)

E-mail: Rudyk_vk63@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9011-4543>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/P-1835-2019>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210895061>

UDC 331.25(477)
JEL: H55; G23

Rudyk V. K. Trends in the Development of Pension Systems in Eastern European Countries and Ukraine Amid Contemporary Challenges

The article provides an in-depth analysis of current trends in the development of pension systems in Eastern European countries and Ukraine within the context of modern demographic, economic, and geopolitical challenges. Special attention is given to the structural transformation of pension models since the 1990s, when the region transitioned from predominantly solidarity-based mechanisms to multi-tiered structures integrating mandatory and voluntary funded components. The study highlights common regional trends, including accelerated population aging, declining birth rates, labor migration, and increasing fiscal pressure on State pension schemes. These factors have prompted governments to strengthen the regulatory framework, raise the retirement age, expand funded tiers, and promote financial literacy among citizens. The Ukrainian pension system is considered separately due to the extreme conditions in which it operates. The full-scale war has intensified structural weaknesses, reducing the number of contributors, increasing migration flows, and deepening the Pension Fund's budget deficit. The article identifies key internal constraints, such as underdeveloped financial markets, low public trust in private pension institutions, and limited coverage of voluntary pension savings. Despite these challenges, Ukraine has significant potential to borrow the successful experiences of Eastern European countries that have already established more resilient and balanced pension models. Based on a comparative analysis, the study proposes strategic directions for modernizing Ukraine's pension system, including the gradual introduction of a mandatory funded component, improving oversight mechanisms, digitalizing pension services, encouraging long-term savings, and strengthening demographic and social policies. The proposed structure aims to enhance the long-term sustainability, transparency, and efficiency of Ukraine's pension architecture, while simultaneously ensuring proper protection for current and future pensioners.

Keywords: pension system, Eastern Europe, Ukraine, demographic trends, pension provision, funded pillar, pension reform.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 15.

Rudyk Volodymyr K. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Finance, Banking, Insurance and Electronic Payment Systems, Podillia State University (12 Shevchenko Str., Kamianets-Podilskii, 32316, Ukraine)

E-mail: Rudyk_vk63@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9011-4543>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/P-1835-2019>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210895061>

У сучасних умовах посилення демографічних дисбалансів, старіння населення та зростання бюджетного навантаження пенсійні системи багатьох країн світу перебувають у стані трансформації. Особливо гостро ці виклики постають перед країнами Східної Європи, де постсоціалістичні моделі соціального забезпечення стикаються з потребою адаптації до ринкових умов, європейських стандартів та довгострокової фінансової стійкості. Україна, перебуваючи у процесі глибоких соціально-економічних реформ, водночас є учасницею глобальних тенденцій модернізації пенсійних систем і має низку структурних проблем, що потребують системного підходу до їхнього вирішення.

Аналіз тенденцій розвитку пенсійних систем країн Східної Європи дає можливість виявити як спільні риси реформування, так і специфічні національні підходи до забезпечення пенсійної достатності, збалансованості солідарних і накопичувальних механізмів, удосконалення управління пенсійними фондами. Порівняння досвіду цих країн з українською практикою є важливим для формування ефективної моделі пенсійного забезпечення, здатної забезпечити фінансову стабільність і соціальну справедливість у довгостроковій перспективі.

У науковому середовищі проблематиці реформування пенсійних систем присвячено значну кількість досліджень. У сучасному світі найпоширенішою є багаторівнева модель, запропонована Світовим банком, за рекомендаціями якого формували свої пенсійні системи і країни Східної Європи [14]. На важливості багаторівневої моделі, яка поєднує розподільчі та накопичувальні механізми, наголошується в зарубіжних дослідженнях [11; 13]. У них підкреслюється ключова роль інституційної довіри до даного типу пенсійних систем, а також залежність їх фінансової стійкості від демографічних трендів, загального рівня економічного розвитку, ефективності регуляторних інститутів. У згаданих наукових працях деталізується процес поступового відходу країн регіону від суто солідарних моделей до змішаних, з активним розвитком недержавного пенсійного забезпечення. Особливо підкреслюється роль політичної волі та інституційної спроможності.

Практичний досвід Польщі, Литви, Латвії широко розглядається в роботах ОЕСР і Світового банку, де демонструється ефективність поступового переходу до індивідуальних накопичень за умов надійного нагляду та диверсифікації активів [12; 14; 15].

У працях українських дослідників акцентовано увагу на загальних викликах для країн Східної Європи, зумовлених демографічними зрушеннями та бюджетними ризиками, підкреслюється критичний стан української пенсійної системи та

необхідність запровадження накопичувального рівня [2; 3; 6; 7].

Таким чином, наукова література підкреслює складність трансформації пенсійних систем, її залежність від соціально-економічного контексту та важливість комплексного підходу до реформ.

Незважаючи на достатньо значну кількість наукових досліджень, присвячених трансформації пенсійних систем постсоціалістичних країн, низка важливих аспектів залишається недостатньо опрацьованою. Зокрема, дотепер не сформовано комплексної оцінки впливу демографічних зрушень і трудової міграції на довгострокову стійкість пенсійних систем країн Східної Європи порівняно з Україною. Обмежено вивченими залишаються питання ефективності поєднання солідарного та накопичувального рівнів у контексті мінливих макроекономічних умов, характерних для регіону. Потребує додаткових досліджень аналіз інституційної спроможності державних і приватних пенсійних фондів, а також вивчення конкретних механізмів їх адаптації до ризиків фінансових ринків. Окремою проблемою залишається виявлення практичних моделей імплементації кращих європейських підходів у національне пенсійне законодавство України з урахуванням соціально-економічних обмежень. У зв'язку з цим розгляд питань комплексного порівняння тенденцій розвитку пенсійних систем країн Східної Європи та України з акцентом на структурні, демографічні та інституційні чинники, що визначають їхню стійкість і здатність забезпечувати належний рівень соціального захисту, є актуальним.

Метою статті є виявлення ключових тенденцій розвитку пенсійних систем країн Східної Європи, аналіз їхнього впливу на формування сучасних підходів до пенсійної реформи та визначення можливостей використання зарубіжного досвіду для вдосконалення пенсійної системи України.

В продовж останніх двох десятиліть пенсійні системи країн Східної Європи послідовно еволюціонують у напрямі багаторівневої моделі, що відповідає рекомендаціям Світового банку та Європейського Союзу [12; 14]. Їх інтеграція до ЄС спонукала реформувати систему соціального захисту відповідно до вимог і стандартів європейської спільноти. Особливо потребувала модернізації сфера пенсійного забезпечення громадян. Ключовою передумовою такої трансформації є структурні дисбаланси солідарного рівня, обумовлені демографічним старінням населення, зниженням коефіцієнта заміщення та високим навантаженням на бюджети соціального страхування. У цих умовах країни регіону були змушені шукати інституційні

механізми диверсифікації джерел фінансування пенсій, що й зумовило перехід до багаторівневої архітектури пенсійного забезпечення.

Більшість держав – Польща, Литва, Латвія, Естонія, Угорщина, Румунія, Хорватія – здійснили комплексні реформи, які передбачають взаємодію трьох основних рівнів.

Перший рівень – **солідарна система (PAYG)** – залишається основою пенсійного забезпечення та зазнає широкомасштабних параметричних змін. Підвищення пенсійного віку, перегляд формул розрахунку пенсій та прив'язка виплат до страхового стажу і внесків є ключовими інструментами стабілізації солідарного рівня, що підтверджують дослідження Польщі, Литви та Латвії [11]. Ці заходи спрямовані на фіскальну стабілізацію та відповідають загальноєвропейським трендам.

Другий рівень – **обов'язкове накопичувальне страхування** – став центральним напрямом модернізації пенсійних систем більшості держав Східної Європи. Його впровадження передбачало відокремлення частини страхових внесків та їх інвестування у фінансові активи під управлінням приватних або змішаних пенсійних фондів. Наукові праці свідчать, що другий рівень сприяє диверсифікації джерел пенсійного доходу та підвищує стійкість пенсійних систем до демографічних шоків [13]. У Польщі, Естонії та Латвії функціонує модель приватних фондів, тоді як у Хорватії та Литві – змішаний підхід із посиленням державним наглядом [12]. Запровадження накопичувального компонента дає змогу диверсифікувати джерела пенсійних доходів, посилює інвестиційний потенціал економіки та зменшує ризики, пов'язані з демографічним тиском.

Третій рівень – **добровільні пенсійні накопичення** – активно розвивається завдяки податковим стимулам, державному співфінансуванню та вдосконаленню регулювання фінансових ринків [12]. У країнах Східної Європи поширені недержавні пенсійні фонди, корпоративні пенсійні програми та індивідуальні пенсійні рахунки, що підвищують роль особистої відповідальності громадян за формування достатнього пенсійного доходу [15].

З 1990-х років країни Східної Європи пережили кілька етапів реформ (табл. 1). Для першого етапу характерним було наближення до стандартів ЄС, перші зміни щодо пенсійного віку. Важливою рисою цього етапу було вдосконалення функціонування солідарної пенсійної системи.

Особливістю другого етапу, який припадає на початок 2000-х років, було запровадження обов'язкових накопичувальних пенсійних систем. Почалася формуватися інституційна структура, яка забезпечувала функціонування накопичувального рівня. Особливу увагу приділяли НПФ – як його ключовому фінансовому інституту.

Третій етап реформування пенсійних систем країн Східної Європи припадає на друге десятиріччя XXI століття. Під час його проведення проводилися заходи по вдосконаленню використання накопичувальних пенсійних програм. Ключова роль відводилася посиленню регуляторного нагляду за ними, більш ефективного використання інструментів фондового ринку при інвестуванні пенсійних активів.

Теперішній етап пенсійних реформ країн Східної Європи враховує прояви світових криз і необхідність оперативно реагувати на них. Пенсійна сфера і надалі все відчутніше відчуває вплив

Таблиця 1

Основні етапи реформ пенсійних систем країн Східної Європи

Етап реформ	Загальна характеристика
1-й етап (1990–2000)	– Стабілізація PAYG; – наближення до стандартів ЄС; – перші зміни пенсійного віку
2-й етап (2000–2010)	– Запровадження обов'язкових накопичувальних систем (Польща, Латвія, Естонія, Литва, Угорщина); – розвиток НПФ
3-й етап (2010–2020)	– Корекція реформ; – оптимізація діяльності НПФ; – посилення регуляторного нагляду
4-й етап (2020–дотепер)	– Пошук відповідей на демографічні зміни; – цифровізація пенсійних послуг; – перехід до «зелених» інвестицій пенсійних фондів; – адаптація до криз (COVID-19)

Джерело: власні розробки автора за [11; 12].

демографічних факторів на фінансову стійкість пенсійних систем. Зниження коефіцієнта народжуваності до 1,2–1,6, висока міграція молоді в країни Західної Європи, зростання частки громадян пенсійного віку створює великий тиск на солідарні пенсійні системи східноєвропейських країн. У зв'язку з цим відбувається пошук варіантів вирішення даних проблем у країнах даного регіону.

Аналізуючи сучасний стан пенсійної системи України, необхідно відмітити, що її фінансові можливості не можуть повністю забезпечити всі необхідні потреби українських пенсіонерів. Структура чинної вітчизняної пенсійної системи характеризується надмірно високою залежністю від солідарного рівня та недостатнім розвитком накопичувального рівня. Фактично функціонує тільки третій рівень – недержавне пенсійне забезпечення, добровільні накопичувальні програми якого охоплюють менше 1 млн громадян [8]. Для загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення законодавча база існує, але його запровадження постійно відкладається через нестабільність економіки, відсутність потужного ринку капіталу, недовіру до фінансових інститутів.

Значний вплив на фінансову стійкість пенсійної системи України мають низькі заробітні плати та «тінізація» доходів громадян. За статистичними джерелами, вона досягає 25% [8]. Аналіз доходів громадян пенсійного віку в Україні показує, що в жовтні 2025 року середня пенсія рівнялася 6436,79 грн. Варто зазначити, що більше половини українських пенсіонерів отримують пенсію менше 5000 грн [9]. Індексція, яка проводиться в країні, не покриває інфляцію, тому доходи українських пенсіонерів фактично знижуються.

Україна вже перебуває в умовах демографічного старіння: кількість населення працездатного віку скорочується, тоді як частка людей пенсійного віку неухильно зростає, посилюючи тиск на пенсійну систему. Війна, міграція економічно активних громадян і падіння рівня народжуваності ще більше загострили ці процеси. Пенсійна система стикається з високою кількістю пенсіонерів порівняно з числом платників внесків. У 2025 році в Україні налічувалося близько 10,3 млн осіб пенсійного віку. Співвідношення працюючих до пенсіонерів досягає критичного рівня та становить 1:1 [9]. Демографічні тренди свідчать, що в найближчі десятиліття загальна чисельність населення скорочуватиметься, а частка громадян старшого віку зростатиме та може досягти близько 30% до 2050 року [8].

Воєнні дії на території України значно впливають на вітчизняну пенсійну систему. Війна призвела до масштабної міграції населення, що спри-

чинило втрату мільйонів платників і значно знизило сплату ЄСВ. Збільшилась чисельність осіб, що потребують соціальних виплат, відповідно виникла необхідність формування та фінансування соціальних програм для учасників бойових дій. Галузі національної економіки також відчули вплив війни, що відобразилося на зниженні доходів підприємств, а також на зменшенні надходжень до Пенсійного фонду України. Це призвело до дефіциту ПФУ, який протягом останніх років перевищував 200 млрд грн [9].

Важливе значення для оцінки стану пенсійних систем країн Східної Європи й України має порівняння їх ключових параметрів (табл. 2). Воно показує, що майже всі східноєвропейські країни використовують багаторівневі пенсійні моделі. Накопичувальний рівень відіграє важливу роль у їхніх системах. Країни із сильним накопичувальним рівнем мають вищі пенсії, а дефіцит пенсійних фондів у цих країнах нижчий. У них стабільно забезпечуються інвестиції в економіку, є можливість здійснювати диверсифікацію пенсійних портфелів. У Польщі, Литві та Латвії активи пенсійних фондів становлять 20–40% ВВП (порівняно з менш ніж 1% ВВП в Україні) [10].

Демографічна ситуація змушує країни Східної Європи підвищувати пенсійний вік. Більшість з них підвищили його до 65 років: Польща – 65/60 (планується підвищення); Литва – 65; Угорщина – 65; Чехія – 65 (планують 67) [15]. Це свідчить про те, що по цьому параметру східноєвропейські країни наближаються до країн Західної Європи, вважаючи підвищення пенсійного віку зниженням тиску на пенсійні системи в цілому. Необхідно відмітити, що в суспільстві підвищення пенсійного віку сприймається неоднаково, й існують дискусії щодо реалізації цього питання.

В Україні трирівнева пенсійна модель недостатньо розвинута, частка накопичувального рівня дуже низька порівняно зі східноєвропейськими країнами. Низька частка активів НПФ по відношенню до ВВП (<1%) [9] показує, що в населення все ще існує велика недовіра до даних фінансових інститутів. Це пов'язано з низьким рівнем прозорості НПФ, недостатнім контролем над активами, низьким рівнем цифровізації процесів при функціонуванні накопичувальних пенсійних програм. Ще однією проблемою, яка потребує вирішення, вважається відсутність розвинених механізмів інвестування, відповідної інвестиційної інфраструктури. Розвиток вітчизняного фондового ринку має стати одним із пріоритетів для успішного запровадження загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення.

Порівняння ключових параметрів пенсійних систем країн Східної Європи та України

№ з/п	Країна	Модель системи	Частка накопичувального рівня	Пенсійний вік	Активи НПФ (% ВВП)	Коефіцієнт залежності (65+ до працюючих)
1	Польща	3-рівнева	Висока	65/60	~35%	33%
2	Литва	3-рівнева	Середня	64–65	~20%	30%
3	Латвія	3-рівнева	Висока	65	~30%	29%
4	Чехія	PAYG+III	Низька	65	1~0%	32%
5	Естонія	3-рівнева	Висока	65		
6	Угорщина	Змішана	Середня	65	~15%	31%
7	Україна	PAYG+III	Дуже низька	60+	<1%	25% (фактичне викривлення через війну)

Джерело: складено на основі [9–11; 13; 15].

Дані табл. 2 свідчать про актуальність переходу України до зміцненої багаторівневої моделі з обов'язковими накопиченнями, подібно до успішних прикладів сусідніх держав. Для цього одними із першочергових заходів повинні стати: посилення інституційного контролю; забезпечення гарантій безпеки пенсійних активів накопичувальних пенсійних програм; створення відповідної інвестиційної інфраструктури. Це сприятиме поступовому запровадженню другого рівня вітчизняної пенсійної системи, який передбачений національним пенсійним законодавством [4; 5].

Узагальнення результатів свідчить, що ефективність сучасної пенсійної системи визначається збалансованою взаємодією між солідарним і накопичувальним рівнями. Країни, які впровадили багаторівневу модель раніше – Естонія, Латвія, Польща – демонструють вищу стійкість пенсійних фінансів та нижчу залежність від бюджетного фінансування [12].

Для України досвід розвитку пенсійних систем східноєвропейських країн є надзвичайно корисним і важливим. Євроінтеграційні процеси, які відбуваються в нашій країні, ще більше спонукають адаптувати нашу пенсійну модель до європейських стандартів. Незважаючи на складну ситуацію в національній економіці країни, військові дії, демографічну кризу, стратегічним напрямком розвитку пенсійної системи України повинно стати поступове запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення. Для цього відповідним державним і спеціалізованим фінансовим інститутам необхідно забезпечити державні гарантії та страхування пенсійних активів, здійснити модернізацію наглядових механізмів.

Досвід функціонування накопичувального рівня у країнах Східної Європи показує необхідність розширення інституційної спроможності регуляторів. Для цього потрібно створити єдині стандарти прозорості, використовувати цифрову інфраструктуру (електронні рахунки, публічні звіти). Координувати та забезпечувати виконання даних питань має незалежний наглядовий орган. Його основні функції, права, обов'язки та відповідальність мають бути законодавчо закріплені, та їх повинні дотримуватися у правовому полі.

В Україні основним фінансовим інститутом третього рівня вітчизняної пенсійної системи і надалі залишаються недержавні пенсійні фонди. У зв'язку з цим для подальшого покращення діяльності НПФ необхідно більше використовувати ліквідних фінансових інструментів, залучати міжнародних інвесторів. Дані заходи направлені також на розвиток вітчизняного фінансового ринку. Прозорість діяльності НПФ є важливим фактором, який має підвищити довіру громадян до добровільних накопичувальних пенсійних програм. Тому всі зацікавлені суб'єкти повинні направити загальні зусилля на підвищення публічності, оперативності інформації про стан пенсійних активів учасників накопичувальних пенсійних програм НПФ.

Демографічна ситуація в країні вимагає розробки заходів, пов'язаних із покращенням соціальної політики та формуванням різноманітних програм, у яких би відображалися демографічні ініціативи. Ефективна демографічна політика є одним із ключових чинників стабільності пенсійної системи, оскільки забезпечує збалансоване співвідношення між поколіннями зайнятих і пенсіонерів. В умовах старіння населення, депопуляції

та масштабної трудової міграції Україна потребує комплексного підходу, спрямованого на підвищення народжуваності, утримання та повернення трудових ресурсів, а також залучення іноземної робочої сили.

Для покращення демографічної ситуації необхідно формувати сприятливе соціально-економічне середовище для народження та виховання дітей. Основні напрями цього:

- ✦ *фінансова підтримка сімей*: збільшення розміру виплат при народженні дитини, запровадження щомісячної допомоги на дитину до 3 років, податкові пільги для багатодітних сімей;
- ✦ *розвиток інфраструктури догляду за дітьми*: розширення мережі дошкільних закладів, створення умов для гнучкої зайнятості батьків, підтримка приватних дитячих садків та нянь;
- ✦ *покращення житлових умов молодих сімей*: програми пільгового іпотечного кредитування, компенсації відсоткових ставок, державні та місцеві житлові гранти;
- ✦ *підтримка репродуктивного здоров'я*: доступ до медичних послуг, програм планування сім'ї, лікування безпліддя, розвиток репродуктивних технологій;
- ✦ *створення сприятливого соціального клімату*: заохочення роботодавців підтримувати батьків, популяризація сімейних цінностей, формування позитивного іміджу багатодітної сім'ї.

Ключовою умовою модернізації пенсійної системи України є *цифровізація пенсійних послуг, підвищення прозорості та довіри громадян*. Досвід східноєвропейських країн показує, що впровадження сучасних ІТ-рішень дає можливість підвищити якість обслуговування, мінімізувати адміністративні витрати, скоротити ризики зловживань і забезпечити ефективний контроль за накопичувальними активами.

Одним із основних напрямків цифрової трансформації вітчизняної пенсійної системи є *створення електронних кабінетів вкладників*. Запровадження персональних цифрових кабінетів дає змогу кожному учаснику накопичувальної системи оперативно отримувати інформацію про стан власних рахунків і здійснювати необхідні операції без фізичного звернення до установ. Електронний кабінет стає не лише інструментом контролю, а й засобом формування довіри до системи накопичувальних пенсій. У країнах ЄС понад 80% учасників накопичувальних систем мають електронний кабінет [10].

Створення публічних і повністю відкритих реєстрів НПФ є важливою передумовою прозорості та конкурентності ринку пенсійних послуг. Такі реєстри сприяють зменшенню шахрайства, підвищують стандарти діяльності НПФ і захищають інтереси вкладників. Як показує статистика ЄС, країни з прозорими реєстрами залучають у пенсійні фонди на 30–60% більше громадян, ніж країни без публічності [12].

Ще одним із напрямків цифровізації пенсійних послуг є *онлайн-контроль за активами*. Цей елемент цифровізації спрямований на створення постійного автоматизованого моніторингу стану пенсійних активів, що забезпечує їхню безпеку та ефективне управління. Онлайн-контроль підвищує прозорість ринку, забезпечує захист активів громадян і зменшує ризики зловживань з боку недобросовісних учасників. Практика європейських країн свідчить про те, що онлайн-моніторинг зменшує зловживання та ризики шахрайства на 30–70% [10].

У контексті ефективного використання населенням накопичувальних пенсійних програм необхідно вирішувати ще одне важливе питання – це *підвищення фінансової грамотності громадян*. На його вирішенні акцентують увагу у своїх наукових дослідженнях вітчизняні науковці [1; 6]. При реалізації даних освітніх програм важливо, щоб громадяни здобули необхідні базові знання щодо переваг довгострокових накопичень, впливів різних ризиків інвестування, а також можливостей використання фінансових інструментів фондового ринку з різним рівнем дохідності в накопичувальних пенсійних програмах.

ВИСНОВКИ

Результати досліджень показують, що пенсійні системи країн Східної Європи проходять складний шлях модернізації, спрямований на формування сталих багаторівневих моделей у відповідь на демографічні та економічні виклики. Порівняльний аналіз свідчить, що успішними є реформи, які поєднують ефективний солідарний рівень, потужний накопичувальний сектор і високий рівень регуляторного контролю.

Для України позитивний досвід сусідніх країн є надзвичайно важливим, однак його імплементація потребує врахування воєнних реалій, високих соціальних ризиків і структурних обмежень економіки. Стратегічним напрямом подальшого розвитку є поетапне впровадження обов'язкової накопичувальної системи, підвищення ефективності управління пенсійними активами, посилення фінансової дисципліни та модернізація інституційної бази. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Богомолов О. Є. Соціальна довіра як основа ефективної пенсійної реформи. *Соціально-трудові відносини: теорія і практика*. 2020. № 1. С. 58–65.
  2. Войналович І. А. Сучасний стан і вектори розвитку пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 64.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-95>
  3. Доценко І. Система пенсійного забезпечення в Україні: сучасні тенденції та перспективи розвитку. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2025. № 1. С. 153–159.
DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-338-22>
  4. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
  5. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 р. № 1057-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
  6. Зеленко В. Реформування пенсійної системи України у світлі європейських стандартів : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 202 с.
  7. Кондрат І. Ю. Проблеми та перспективи розвитку накопичувального пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 76.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-37>
  8. Державний комітет статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/>
  9. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/>
  10. Welcome to Eurostat. The home of high-quality statistics and data on Europe. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/>
  11. Barr N., Diamond P. *Reforming Pensions: Principles and Policy Choices*. Oxford University Press, 2008.
DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195311303.001.0001>
  12. *Pensions at a Glance 2023: OECD and G20 Indicators*. OECD Publishing, 2023. 236 p.
DOI: <https://doi.org/10.1787/678055dd-en>
  13. Schmähl W. *The Future of Basic and Supplementary Pension Schemes in the European Community – 1992 and beyond*. Nomos, 1991. 269 p.
  14. World Bank. *Averting the Old Age Crisis: Policies to Protect the Old and Promote Growth*. Washington DC, 2020. URL: <https://documents.worldbank.org/pt/publication/documents-reports/documentdetail/973571468174557899>
  15. *The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2019–2070)*. Luxembourg : Publications Office of the EU, 2021. 398 p. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2021-10/ip148_en.pdf
- REFERENCES**
- Barr N. & Diamond P. (2008). *Reforming Pensions: Principles and Policy Choices*. Oxford University Press.
- <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195311303.001.0001>
- Bohomolov O. Ye. (2020). *Sotsialna dovira yak osnova efektyvnoi pensiinoi reformy* [Social trust as a basis for effective pension reform]. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia i praktyka*, 1, 58–65.
- Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy [State Statistics Committee of Ukraine]. <https://stat.gov.ua/>
- Dotsenko I. (2025). *Systema pensiinoho zabezpechennia v Ukraini: suchasni tendentsii ta perspektyvy rozvytku* [The system of pension provision in Ukraine: current trends and prospects for development]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, 1, 153–159.
<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-338-22>
- Eurostat. *Welcome to Eurostat. The home of high-quality statistics and data on Europe*. <https://ec.europa.eu/eurostat/>
- Kondrat I. Yu. (2025). *Problemy ta perspektyvy rozvytku nakopychualnoho pensiinoho zabezpechennia v Ukraini* [Problems and prospects for the development of funded pension provision in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 76.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-37>
- OECD Publishing (2023). *Pensions at a Glance 2023: OECD and G20 Indicators*. OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/678055dd-en>
- Pensiynyi fond Ukrainy [Pension Fund of Ukraine]. <https://www.pfu.gov.ua/>
- Publications Office of the EU. (2021). *The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2019–2070)*. https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2021-10/ip148_en.pdf
- Schmähl W. (1991). *The Future of Basic and Supplementary Pension Schemes in the European Community – 1992 and beyond*. Nomos.
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2003, July 9). *Zakon Ukrainy «Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia» № 1058-IV* [Law of Ukraine 'On Compulsory State Pension Insurance' No. 1058-IV]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2003, July 9). *Zakon Ukrainy «Pro nederzhavne pensiine zabezpechennia» № 1057-IV* [Law of Ukraine 'On Non-State Pension Provision' No. 1057-IV]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
- Voinalovych I. A. (2024). *Suchasnyi stan i vektory rozvytku pensiinoho zabezpechennia v Ukraini* [Current state and vectors of development of pension provision in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 64.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-95>
- World Bank. (2020). *Averting the Old Age Crisis: Policies to Protect the Old and Promote Growth*. <https://documents.worldbank.org/pt/publication/documents-reports/documentdetail/973571468174557899>
- Zelenko V. (2023). *Reformuvannia pensiinoi systemy Ukrainy u svitli yevropeiskykh standartiv: monohrafiia* [Reforming the pension system of Ukraine in the light of European standards: monograph]. LNU im. Ivana Franka.